

unchained) deal with border phenomena. Long ago, people demarked their space only in relation to nature, and rivers or mountains represented borders, but later, an interdisciplinary shift occurred. European geography went together with geometry and geopolitics, and in the 17th or 18th centuries, debates on geography were mainly political. The French sound poet Bernard Heidsieck claims that most of the time we perceive in maps static representations of a stiff world.

The chapter “Lignes de villes, lignes de vie” (Lines of cities, lines of life) discusses the lines that are present everywhere and their relation to cities, maps and, finally, to life. But lines can also be considered as limits or borders. They introduce the heterogeneity of the world, for example, the lines of a city are wanted by urbanists and city governments and, from the *flâneurs*’ or readers’ perspective, they can have various representations.

To conclude, *lespace* (space), city, or map are narratives that are not univocal. Thanks to their ambiguity we can read literary works as a puzzle and perceive them in their decomposed form. The interdisciplinarity of geocriticism allows for the illustration of combined zones where new perceptions are created. The monograph *Atlas des égarements: Études géocritiques* represents a diverse way of applying geocritical analysis to a variety of subjects. Even though Bertrand Westphal’s reflections on space do not constitute an extensive theoretical consideration of geocritical theory, the book is interesting to read and very enriching. However, it should be said that prior knowledge of the subject and its sometimes esoteric terminology would be beneficial, if one is to properly understand the book.

TERÉZIA GUIMARD

Institute of World Literature SAS

Slovak Republic

<https://orcid.org/0000-0002-2544-7584>

JANA TRUHLÁŘOVÁ: Dlhá cesta k porozumeniu. Émile Zola, Gustave Flaubert, Guy de Maupassant v slovenskej literatúre a kritike [A long way to understanding. Émile Zola, Gustave Flaubert, Guy de Maupassant in Slovak literature and criticism]

Bratislava: Ústav svetovej literatúry SAV – VEDA, vydavateľstvo SAV, 2021. 296 s. ISBN 978-80-224-1926-0, DOI 10.31577/2021.9788022419260

DOI: <https://doi.org/10.31577/WLS.2023.15.1.13>

Monografia Jany Truhlářovej *Dlhá cesta k porozumeniu. Émile Zola, Gustave Flaubert, Guy de Maupassant v slovenskej literatúre a kritike* sa venuje, ako už jej názov napovedá, problematike slovenskej recepcie troch najvýznamnejších francúzskych románopiscov druhej polovice 19. storočia. Truhlářová ňou prispieva na jednej strane k aktuálnemu výskumu francúzskej literárnej vedy, starostlivo mapujúcemu ohlasy a vplyvy francúzskych autorov na inonárodnú literatúru, na strane druhej k hlbšiemu pochopeniu formovania slovenskej literatúry v období od konca 19. do konca 20. storočia, a to z pohľadu komplexnosti vzťahov,

ktoré vznikli medzi domácou tvorbou a impulzmi prichádzajúcimi od spomínaných troch autorov.

Monografia podáva ucelený a podrobný, dá sa povedať vyčerpávajúci, pohľad na dejiny recepcie Émila Zolu, Gustava Flauberta a Guy de Maupassanta v slovenskom kultúrnom a literárnom prostredí, pričom je koncipovaná na základe intenzity polemík, ktoré sprevádzali diskusie okolo jednotlivých spisovateľov – od radikálne zaujatého postoja voči Zolovi, cez menej odmietavú, no podobne problematickú recepciu Flaubertovho diela, až po napohľad najjednoduchšie prijatie Maupassantovej krátkej prózy. Autorka spája

svoje odborné znalosti spoločensko-historických a kultúrno-literárnych súvislostí vývoja francúzskej literatúry, konkrétne francúzskeho románu 19. storočia, s precíznym poznáním a analýzou formovania slovenskej literatúry v kontexte faktorov podmieňujúcich prijímanie inonárodných (najmä západných) literatúr, do ktorého pre potreby porovnania zahŕňa aj prehľad medzinárodnej recepcie diel týchto spisovateľov.

Recepcia akéhokoľvek diela je priamo podmienená nielen literárnym, ale aj spoločensko-politickým kontextom prijímajúcej kultúry. Z tohto dôvodu má dôležité postavenie úvodná štúdia monografie „Slovenská kultúra a francúzska próza 19. storočia“, v ktorej autorka načrtáva komplikovanú situáciu, v akej sa nachádzala slovenská kultúra 2. polovice 19. storočia a dáva ju do súvisu s diametrálne odlišnou dobovou atmosférou vo Francúzsku. Po neúspešnom úsilí štúrovskej generácie o presadenie politickej a kultúrnej národnej svojbytnosti a po rakúsko-uhorskom vyrovaní v roku 1867 nastalo obdobie represívnej maďarizácie. Spisovatelia nadväzujúci na romantickú štúrovskú generáciu teda v akomsi „obrannom mechanizme“ upevňovali orientáciu na národné a morálne hodnoty, ktoré mala literatúra presadzovať (16 – 17). Hlavnou autoritou v tomto smere sa stal Svetozár Hurban Vajanský, ktorého postoj, ako ukazuje Truhlářová najmä v súvislosti s takmer až „diabolizáciou“ Zolovej tvorby, mal zásadný vplyv na recepciu francúzskych románopiscov v slovenskej literatúre a kultúre. Moralizujúco-idealizujúce požiadavky na literárnu tvorbu totiž boli v absolútnom rozpore s vládnucim duchom pozitívizmu a scientizmu a s ním nastupujúcich realistických a naturalistických tendencií vo francúzskom románe daného obdobia. Diskusia o potrebe realistického zobrazovania skutočnosti však prebiehala od 80. rokov 19. storočia aj v slovenskom kultúrnom prostredí. Autorka analyzuje rozhodujúcu úlohu, ktorú v tejto súvislosti zohral pražský spolok Detvan, kde sa od roku 1882 utváralo nové smerovanie slovenskej literatúry (21 – 22) v rozpore s konzervatívnym a ru-

sofilne orientovaným krídlom intelektuálnych kruhov. Jedným zo zásadných a určujúcich literárnych sporov bol práve tzv. „spor o Ěmila Zolu“, ktorý otvára prvú kapitolu monografie.

Kapitola „Ěmile Zola alebo pohoršenie“ mapuje náročnú a rozporuplnú cestu recepcie tohto románopisca v slovenskom prostredí. Svoju analýzu začína Truhlářová uvedením do problematiky naturalistickej poetiky autora, východísk a metód jeho experimentálneho románu, ako aj nahliadnutím do súčasných zolovských výskumov vo francúzskej literárnej vede. Svoju pozornosť ďalej presúva priamo k dobovej recepcii Zolovej tvorby, pričom dáva do kontrastu situáciu v okolitých krajinách, kde systematicky vychádzali preklady jeho románov už od začiatku 80. rokov 19. storočia, a na Slovensku, kde sa dlho neobjavili žiadne, neskôr len časopisecké a fragmentárne preklady. Dôvodom tejto absencie bol ostrý odmietavý postoj voči Zolovmu dielu, ktorý vo svojich textoch opakovane formulovali dve mienkotvorné authority, Svetozár Hurban Vajanský a Jozef Škultéty. Autorka detailne analyzuje ich vyjadrenia, konštatuje ich moralizátorskú všeobecnosť bez hlbšej znalosti Zolovho diela, ale najmä zhodnocuje ich „ďalekosiahle dôsledky“ pre vývoj slovenskej literatúry, keďže „mladá generácia autorov sa až na výnimky neodvážila o Zolovi otvorene písať ani o ňom uvažovať“ (63). Takouto výnimkou bol Ladislav Nádaši-Jégé, ktorého autorka vyzdvihuje ako jediného dobového nestranného kritika Zolovej tvorby, najmä v recenzii na román *Peniaze* (1891), a zároveň ako jediného autora slovenskej literatúry, inšpirovaného, hoci nepriznané, naturalizmom aj vo svojom vlastnom diele.

Truhlářová ďalej opisuje recepciu Ěmila Zolu v 20. storočí, zhodnocuje publikované preklady jeho diela aj kritickú reflexiu jeho tvorby. Ako však autorka uvádza, až do 50. rokov 20. storočia je prítomnosť Zolových diel v slovenských prekladoch a kritike veľmi malá: čiastočne z dôvodu pretrvávajúcej nedôvery, čiastočne z dôvodu zmeny literárnych záujmov. Významnými medz-

níkmi sú práve roky 1951, keď vyšiel prvý knižný preklad románu *Germinal*, a 1958, keď k prekladu románu *Paríž* vyšla recenzia Antona Vantucha. Túto autorka kvalifikuje ako zlomový moment posunu zolovskej recepcie, postavenej na nepredpojatom a hlbšom poznaní románopiscovho diela, ako aj širších literárnohistorických súvislostí (119 – 121). So začiatkom 60. rokov 20. storočia a tzv. „zlatého veku“ vydávania zahraničnej literatúry nastal definitívny obrat v prekladovej, kritickej aj bežnej čitateľskej recepcii diel Ęmila Zolu – bola preložená väčšina jeho románov a tvorbou sa začala zaoberať nová generácia odborníkov a odborníčok na francúzsku literatúru. V závere kapitoly Truhlárková zhodnocuje stav zolovských štúdií na Slovensku v súčasnosti a konštatuje, že napriek dnešnému pozitívnemu vnímaniu Zolovej tvorby dodnes nevyšiel jeho románový cyklus v súbornom vydaní ani žiadne syntetické dielo, ktoré by vo svetle najnovších výskumov zbavilo spisovateľa istých zjednodušujúcich „nálepiek“ a venovalo do hĺbky pozornosť špecifikám jeho poetiky.

Druhá kapitola monografie napriek povzbudivému názvu „Gustave Flaubert alebo vzor“ ukazuje, že ani cesta k akceptácii tohto románopisca v slovenskom prostredí nebola jednoduchá. Tak ako v prípade Ęmila Zolu, aj pri recepcii tvorby Gustava Flauberta zohrala prvotnú úlohu spoločenská situácia poslednej tretiny 19. storočia, propagovaná výchovná úloha literatúry a s ňou súvisiace odmietanie „morálne skazenej“ západnej, najmä francúzskej literatúry. Flaubertovo meno sa spájalo predovšetkým s románom *Pani Bovaryová* a ako pripomína autorka, jeho vydanie v roku 1857 zaznamenalo okamžitý medzinárodný úspech v podobe prekladov do viacerých jazykov. Na Slovensku sa prvý preklad *Pani Bovaryovej* objavil až začiatkom 20. storočia, no zároveň sa do roku 1963 román dočkal ešte ďalších dvoch prekladov. Ich detailnému hodnoteniu sa Truhlárková venuje v prvej časti kapitoly, pričom objasňuje okolnosti vzniku jednotlivých prekladov, analyzuje hlavné prekladateľské kvality a nedostatky, no najmä zdô-

razňuje význam každého z nich z pohľadu vývoja recepcie Flaubertovej tvorby. V tomto kontexte je mimoriadne dôležitý prvý preklad Juraja Slávika spolu s úvodnou štúdiou Pavla Bujnáka z roku 1908 (hoci vydaného až v roku 1928), hodnotený autorkou ako iniciátorský čin odvahy „ukázať vzor našim spisovateľom“ (138). Z prekladateľského hľadiska sa autorka zameriava na problematiku ťažko uchopiteľnej špecifickosti Flaubertovho štýlu – od nezrelosti prekladu Juraja Slávika, cez poetickú farebnosť no zároveň prílišnú expresivitu prekladu Zory Jesenskej (1948), až po „civilný jazyk“ prekladu Sone Hollej (1963).

V ďalšej časti kapitoly Truhlárková analyzuje vývoj flaubertovského výskumu v literárno-kritickej reflexii. Konštatuje, že na rozdiel od Zolu nebol Flaubert literárnymi vedcami zanedbávaný, hoci prelomovým obdobím nepredpojatého záujmu romanistov sa stali opäť až 60. roky 20. storočia. V tejto súvislosti vyzdvihuje kľúčový prínos dvoch najväčších slovenských romanistov, Jozefa Felixa v doslove k druhému vydaniu prekladu románu *Salambo* z roku 1963, ako aj Antona Vantucha v doslove k prekladu románu *Pani Bovaryová* tiež z roku 1963. Nezabúda však ani na viaceré štúdie Štefana Povchaniča, ktoré analyzujú budovanie deja u Flauberta v jeho dvoch hlavných románoch *Pani Bovaryová* a *Citová výchova*. Napokon v poslednej časti kapitoly autorka obracia pozornosť práve na tvorivú recepciu *Citovej výchovy* v dielach mladých slovenských spisovateľov 60. rokov 20. storočia. Pripomína medzinárodný kontext recepcie tohto románu, ktorý sa stal vzorom neosobného rozprávačského prístupu a jednou z referencií francúzskeho nového románu. V uvoľnenej atmosfére 60. rokov, keď sa medzinárodné literárne diskusie dostali aj na stránky slovenských časopisov, sa tak Flaubertova *Citová výchova* stala predlohou pre tvorbu viacerých debutujúcich spisovateľov (188 – 190). Z nich sa autorka detailne zameriava na Dušana Kužela, Pavla Vilikovského a Vincenta Šikulu, u ktorých analyzuje podoby flaubertovskej „citovej výchovy“. Tak ako v prvej kapitole

Truhlářová v závere zhodnocuje stav flaubertovských štúdií na Slovensku v súčasnosti. Aj v prípade Gustava Flauberta však konštatuje, že dodnes býva predmetom zjednodušujúcich a syntetizujúcich interpretácií na úkor skutočnej hĺbkovej znalosti jeho diela.

Posledná kapitola monografie s názvom „Guy de Maupassant alebo ľahké čítanie“ ozrejmjuje paradoxne bezproblémovú recepciu diela tohto autora, ktorý patrí na Slovensku od začiatku svojej tvorby k čitateľsky úspešným a nepretržite prekladaným francúzskym spisovateľom. Táto skutočnosť má podľa autorky dva hlavné dôvody: prvým je zdanlivá nenáročnosť a vecnosť Maupassantových próz (mnohých z vidieckeho prostredia), vyhovujúca morálnym požiadavkám súdobých literárnych autorít; druhým je „odobrenie“ Maupassantovho diela cez Tolstého, ktorý v Rusku redigoval niekoľko súborných vydání jeho noviel a napísal o ňom viacero štúdií (228). Truhlářová zhodnocuje v podstate nepretržitý záujem o Maupassantovu tvorbu, ktorému zodpovedá intenzívna prekladateľská činnosť, najskôr sprostredkovaná z ruštiny, od začiatku 20. storočia už väčšinou priamo z francúzštiny. Na druhej strane však upozorňuje na takmer úplnú absenciu kritickej reflexie, a to až do začiatku 50. rokov 20. storočia, keď sa o spisovateľa začal zaujímať Anton Vantuch. Autorka zdôrazňuje Vantuchovu prelomovú rolu vo vývoji maupassantovských štúdií ako prvého romanistu, ktorý sa podrobne zaoberal poetikou Maupassantových krátkych próz aj románov. Jeho tvorbu zasadil do presných literárnohistorických súvislostí, vymanil ho z naturalistickej estetiky a predovšetkým ho zbavil nálepky autora „ľahkého čítania“. V ďalších desaťročiach pokračoval odborný aj čitateľský záujem o Maupassanta v podobe nových prekladov či reedícií, ako aj mnohých televíznych či divadelných adaptácií. Napriek tejto konštantnej popularite však chýbajú, ako hodnotí autorka v závere kapitoly, podrobnejšie informácie o prípadnej inšpirácii slovenských

spisovateľov Maupassantovou tvorbou v ich vlastných dielach.

Monografia Jany Truhlářovej, venovaná dejinám recepcie troch najvýznamnejších francúzskych románopiscov druhej polovice 19. storočia, je cenným vkladom tak do romanistickej, ako aj do slovákistickej odbornej diskusie, minuciózne podloženým najnovším výskumom a zároveň napísaným jasným a zrozumiteľným jazykom. Autorka z pohľadu romanistky zúročuje svoj dlhoročný vedecký záujem o tvorbu Émila Zolu, Gustava Flauberta a Guy de Maupassanta, čím sa stavia do priamej línie pokračovateľov Jozefa Felixa či Antona Vantucha. Zároveň otvára otázku širšieho literárnohistorického a kultúrneho kontextu vývoja slovenskej literatúry od konca 19. storočia, ukazujúc na príklade týchto troch spisovateľov, aký môže mať recepcia „vonkajších“ literárnych impulzov dosah na formovanie domácej literatúry, často určené menej literárnymi než spoločensko-politickými faktormi. V neposlednom rade je monografia nepochybne prínosom aj v medzinárodnom meradle ako súčasť širšieho výskumu dejín recepcie francúzskej literatúry v európskych a svetových literatúrach.

ANDREA TUREKOVÁ

Ekonomická univerzita v Bratislave

Slovenská republika

<https://orcid.org/0000-0002-1160-2651>